

LA LLENGUA CATALANA A ANDORRA: PROBLEMES I PERSPECTIVES

Joaquim TORRES

Com es diu a l'exposició de motius del Projecte de Llei d'ordenació lingüística remès al parlament andorrà, a Andorra la llengua catalana es troba actualment sotmesa a una sèrie de condicionaments que poden arribar a posar en perill la seva vitalitat.

La pràctica social que ens mostra de manera més clara aquesta precarietat és que la llengua que s'usa preferentment com a eina de comunicació entre els diversos grups lingüístics presents a les valls, la llengua que empren els catalanoparlants quan parlen amb els que no ho són, fins i tot si entenen perfectament el català, és majoritàriament no la pròpia i oficial, sinó el castellà. Aquesta pràctica, entre altres formes d'actuació que mostren una manca de fermesa en l'ús col·loquial de la llengua pròpia, ens porta a creure que el castellà podria ser considerat a Andorra com la *lingua franca* en l'àmbit de les relacions orals informals. El resultat és que en diversos àmbits de la vida social el català no és la llengua més emprada i que moltes persones viuen a Andorra durant llarg temps sense sentir-se motivades en cap moment ni a aprendre'l ni a usar-lo oralment. I això malgrat que el català sigui l'única llengua oficial i que el percentatge dels que usen només el català en família (41%) sigui clarament superior al dels que hi empren només el castellà (20%), segons l'enquesta del Govern Andorrà del 1995. La resta de la població parla en família o bé català i castellà (13%), o bé les altres llengües en presència, que són principalment el portuguès, el francès i l'anglès.

Aquesta situació de precarietat es deu a diversos factors, els principals dels quals són bàsicament els que segueixen.

Un dels més notoris és la gran immigració que ha rebut Andorra en les últimes dècades, arran del seu notable creixement econòmic a partir dels anys cinquanta. Aquesta immigració, tot i que ha estat parcialment catalanoparlant, també ha estat en bona part castellanoparlant. En els últims lustres ha arribat un important contingent de portuguesos, però no sembla que aquesta circumstància hagi fet minvar gaire l'ús del castellà, ja que, segons l'enquesta citada, els portuguesos són els que més usen aquesta llengua fora de la llar. Fins i tot entre la població amb passaport andorrà, que representa prop d'un terç dels habitants, creix el percentatge de persones que tenen el castellà com a llengua familiar, per la incorporació progressiva de persones d'origen forà.

Un altre factor a tenir en compte és que l'ensenyament en català continua sent minoritari a Andorra. Tot i que en els últims anys l'escola andorrana, que té com a llengua base el

1. Butlletí del Consell General, núm. 28/99, de 2 de juliol de 1999. La llei, amb el nom de Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial, ha estat aprovada en ple del Consell General de les Valls el 16 de desembre de 1999.

2. Entenem aquí per catalanoparlants aquells que tenen el català com a llengua més habitual.

3. *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra*. Govern d'Andorra, Ministeri d'Afers Socials i Cultura, Servei de Política Lingüística. Andorra, 1996.

català, ha crescut de manera notòria, l'esmentada enquesta del 1995 ens mostra com la major part dels alumnes assisteixen a escoles que no són en català, principalment les dels estats espanyol i francès, tradicionalment instal·lades a Andorra.

L'evolució general dels mitjans de comunicació també influeix en la precarietat del català a Andorra, ja que, com a tot arreu, s'ha multiplicat l'oferta de mitjans de comunicació, sobretot de televisió, i la major part dels canals no són òbviament en aquesta llengua.

Un altre element que ha ajudat probablement a fer que a Andorra el castellà s'empli oralment com a *lingua franca* és la influència social, cultural i per tant sociolingüística que ha exercit sempre la ciutat de Barcelona sobre aquest país. Barcelona és la ciutat a la qual se senten més propers els andorrans i aquesta influència pot haver contribuït a portar a Andorra, entre moltes altres coses, la norma d'ús del castellà amb tota persona considerada no catalanoparlant, norma vigent actualment de manera majoritària a Catalunya en general i a Barcelona en particular. Tal com ha analitzat Bastardas, aquesta norma es va introduir a Catalunya els anys cinquanta, per la immigració massiva en època de repressió anticatalana, i després s'hi ha mantingut per un mecanisme d'inèrcia social fins a l'època actual, tot i que les condicions són ben diferents. En el cas d'Andorra els condicionaments autòctons potser no l'haurien fet aparèixer, almenys tan clarament, però s'hi va introduir fa un temps, probablement en part per influència del que passava a Barcelona, i després s'hi ha anat mantenint, per inèrcia, tot i que la norma havia nascut en un altre temps i en un altre lloc amb condicionaments totalment dissemblants.

D'altra banda, hi ha una diferència important entre les històries sociolingüístiques de Catalunya i d'Andorra que pot haver facilitat la implantació de l'esmentada norma en aquesta última, sense les resistències minoritàries a la seva acceptació que es donen a Catalunya. Es tracta del fet que a Andorra mai no hi ha hagut repressió contra el català, mentre que a Catalunya òbviament sí que n'hi va haver. Això ha fet que en aquest darrer territori hi hagués durant molts anys la impressió que el català estava amenaçat i per tant calia reaccionar, impressió que no es donava a Andorra.

El conjunt dels factors esmentats és probablement el que ha fet que a Andorra s'hagi implantat de forma bastant clara el castellà com a *lingua franca* en l'àmbit oral, tot i l'oficialitat exclusiva del català. Aquesta circumstància introdueix una important dosi d'incertitud en l'evolució futura del català a les valls, i per tant en el manteniment a llarg termini dels senyals d'identitat del país.

Canviar aquesta situació i assolir un marc en el qual el català gaudeixi d'una perspectiva d'estabilitat no és fàcil d'aconseguir, però em sembla que el remei principal consisteix bàsicament en una presa de consciència social del problema.

Doncs bé, aquesta presa de consciència social comença a ser un fet des de fa uns anys, no gaires, a Andorra. Almenys entre la classe política i en l'àmbit de la cultura, s'estan produint una sèrie de manifestacions i actuacions en aquest sentit. N'esmentaré només algunes, a tall de mostra:

- La creixent demanda de places a l'escola andorrana per part de les famílies, la qual cosa fa que el percentatge d'infants que reben un ensenyament en català vagi augmentant.
- Diferents declaracions de personalitats públiques andorranes que mostren una preocupació creixent pel futur de la llengua.
- L'elaboració per primera vegada d'una enquesta sociolingüística sobre la presència del català a Andorra per part de les institucions de Govern. Va ser feta el 1995.
- Una sèrie de campanyes adreçades a potenciar l'ús del català en diversos àmbits socials.

– L'elaboració d'un Projecte de llei d'ordenació lingüística, que té com a objectiu portar a la pràctica l'oficialitat del català prevista a la Constitució andorrana. A l'exposició de motius del projecte es fa una explicació molt succinta però bastant clara de la situació no prou sòlida en què es troba el català a les valls.

Sembla, doncs, que s'està començant a produir la reacció necessària per canviar la situació. Si es vol assegurar l'estabilitat futura del català a Andorra, cal que aquesta conscienciació emergent vagi endavant. És important la promulgació i aplicació efectiva de la llei lingüística, però és més important encara que aquesta aplicació vagi acompanyada de totes les mesures necessàries perquè la presa de consciència que s'ha iniciat s'estengui a la població en general.